

О.А. Белевят, канд. екон. наук, доцент

О.В. Спасенко, магістрант*

Миколаївський національний аграрний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ І ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. Сучасний стан економічного розвитку суб'єктів господарювання характеризується нестабільністю та суттєвим впливом чинників зовнішнього середовища, що у свою чергу впливає на зниження фінансової стабільності підприємств, зростання ймовірності банкрутства, погіршення загальної макроекономічної ситуації в країні. Особливо актуальною дана проблема є у періоди економічних коливань, а основною метою фінансового управління виступає збереження прибутковості підприємства. Саме за таких умов одним із ключових факторів довгострокової стабільності стає фінансова безпека як основа збереження вартості компанії і формування альтернативних напрямів подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання фінансової безпеки розглядали такі вчені, як О.В. Ареф'єв, О.І. Барановський, І.А. Бланк, М.Д. Білик, Н.А. Гринюк, О.А. Кириченко, Ю.Г. Кім, В.П. Мартинюк. Зазначимо, що погляди на фінансову безпеку, її складові та методи оцінки у працях вчених відрізняються. З цієї позиції постає потреба більш детального розгляду сутності фінансової безпеки, її ролі у системі фінансового управління підприємств.

Формулювання цілей статті. За сучасних умов господарювання, які характеризуються активізацією конкурентного середовища, важливого значення набуває питання забезпечення відповідної економічної безпеки, як основи підтримання конкурентоспроможності суб'єктів господарювання у довгостроковому періоді. Ризик виникнення ускладнень або появи додаткових можливостей фінансового характеру пов'язаний із життєвим циклом суб'єкта ринку і вимагає постійної адаптації до зміни зовнішнього середовища через прийняття дієвих управлінських рішень.

* Науковий керівник – О.А. Белевят, канд. екон. наук, доцент

Отже, однією з найбільш вагомих складових економічної безпеки більшість сучасних науковців вважають фінансову безпеку і підтримання з цієї позиції належного її рівня, що є важливим завданням фінансового управління і пов'язане з формуванням механізму дієвого реагування на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі окремої системи, як на державному, так і на локальному рівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження літературних джерел дозволяють зробити висновок про існування значного наукового інтересу до даного поняття. Більшість вітчизняних вчених вважають, що фінансова безпека – такий стан фінансових ресурсів, за якого забезпечується ефективна (прибуткова) діяльність підприємства, захист його фінансових інтересів та здатність зберігати свою ліквідність і платоспроможність та фінансові можливості під впливом різного роду небезпек і загроз. Фінансова безпека розглядається як суттєвий елемент системи фінансового управління, який впливає на усі аспекти діяльності підприємства. Економічну сутність поняття фінансова безпека, на нашу думку, варто розглядати у двох основних підходах:

– перший підхід, якого дотримуються такі вчені, як І.А. Бланк, О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко, Ю.Г. Кім та ін;

– другий підхід, якого дотримуються такі вчені, як М.Д. Білик, Н.А. Гринюк, І.В. Кудря, О.А. Кириченко та ін.

За визначенням представників першої групи, зокрема І.А. Бланка, [4] фінансова безпека є «кількісно і якісно детермінованим рівнем фінансового стану, який забезпечує стабільну захищеність пріоритетних фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі фінансової філософії і створюють необхідні умови фінансової підтримки стійкого зростання в поточному і перспективному періоді». Погоджуються з цим визначенням і О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко, Ю.Г. Кім, проте кожен з них пропонує різні узагальнюючі показники стану фінансової безпеки.

І.А. Бланк, Ю.Г. Кім та В. Кириченко як критерій фінансової безпеки пропонують використовувати стійке економічне зростання і нарощування власного капіталу [4, 7]. О.В. Ареф'єва та Т.Б. Кузенко пропонують як оцінку рівень максимально ефективного функціонування і високий потенціал розвитку на перспективу. Проте зазначимо, що одночасна реалізація великої кількості поставлених завдань є досить складною, а у більшості випадків неможливою [1].

М.Д. Білик характеризує фінансову безпеку як «здатність стабільно і ефективно здійснювати свою звичайну діяльність протягом невизначеного періоду часу, використовуючи сукупність взаємопов'язаних діагностичних, регулюючих та контролюючих заходів фінансового характеру, які мають забезпечити формування оптимального розміру фінансових ресурсів та раціональне їх використання, нівелюючи вплив ризиків внутрішнього та зовнішнього середовища» [3].

Н.А. Гринюк акцентує увагу на тому, що система управління фінансовою безпекою підприємства визначається його завданнями на певному етапі та являє собою сукупність ієрархічно взаємопов'язаних і взаємозумовлених елементів, зміст яких віддзеркалює особливості конкретних процесів, які наразі є пріоритетними для підприємства [5, 6].

Аналіз наукових поглядів дозволяє обґрунтувати, що у дослідженнях вітчизняних науковців фінансова безпека трактується як сукупність складових фінансового стану, які забезпечують стабільний розвиток і дозволяють зменшити негативний вплив зовнішнього середовища. Ми погоджуємося із думкою авторів, але обґрунтовуємо і необхідність врахування певних особливостей.

Існуючі визначення науковців здебільшого стосуються поняття фінансової безпеки суб'єктів підприємницької діяльності. Проте існує і визначення фінансової безпеки держави, яке наводить В.І. Оспіщева, яка вважає, що фінансова безпека – це багаторівнева система, яку утворює низка підсистем, кожна з котрих має власну структуру і логіку розвитку [10].

Фінансова безпека держави – це ступінь захищеності фінансових інтересів держави, стан фінансової, грошово-кредитної, бюджетної, податкової, валютної, банківської, інвестиційної, митно-тарифної, розрахункової та фондової систем, що характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, спроможністю держави ефективно формувати та раціонально використовувати фінансові ресурси, достатні для задоволення її потреб, шляхом виконання зобов'язань і забезпечення соціально-економічного розвитку. Система фінансової безпеки відіграє роль надсистеми, одночасно вона є і підсистемою економічної безпеки держави, яка, у свою чергу, є складовою національної безпеки держави та міжнародної економічної безпеки [10].

Цей підхід розвиває О.І. Барановський, який обґрунтовує, що рівень забезпеченості громадянина, домашнього господарства, верстви населення, підприємства, організації, установи, регіону, галузі, сектора економіки, ринку, держави, суспільства, міждержавних утворень фінансовими

ресурсами є достатнім для задоволення їхніх потреб і виконання зобов'язань [2].

Актуальним визначення цього автора є тим, що на його думку фінансова безпека охоплює: фінансову безпеку окремого громадянина, домашніх господарств, населення в цілому, підприємців, підприємств, організацій, установ та їх асоціацій, галузей господарського комплексу, регіонів, окремих секторів економіки, держави (у свою чергу фінансова безпека держави складається з таких складових, як монетарна, бюджетна, валютна, інвестиційна, інфляційна, цінова та боргова безпека) та різноманітних міждержавних утворень, а також участі у світовому співтоваристві.

Доцільно звернутися до досліджень Мартинюка В.П., який окреслив індикатори фінансової безпеки як рентабельність операційної діяльності підприємств, надходження митних платежів до державного бюджету, частка оподаткованого товарообороту в загальній його сумі, державний і гарантований державою борг [9].

Виходячи з даних трактувань економічної сутності поняття фінансової безпеки, слід зробити висновок, що фінансова безпека окремого суб'єкта господарювання є невід'ємною складовою фінансової безпеки держави, і не може бути оцінена окремо через критерії або показники його фінансового стану. У свою чергу рівень фінансової безпеки держави визначається рівнем фінансової безпеки окремих суб'єктів господарювання.

Вважаємо, що фінансову безпеку слід визначити як фінансово-економічний стан суб'єктів підприємництва та держави, за якого забезпечується повноцінне використання усіх видів наявних ресурсів та вирішення поставлених завдань, створюються умови для повноцінного стратегічного розвитку у майбутньому. При цьому держава як регулятор підприємницької діяльності створює передумови для формування необхідного рівня фінансової безпеки у вигляді оптимальної інфляційної, монетарної, валютної, інвестиційної, податкової та інших політик, а суб'єкти підприємництва використовують надані можливості для максимізації очікуваних результатів. При цьому критерієм оцінки підприємств з низьким або критичним рівнем фінансової безпеки виступає процедура банкрутства.

Банкрутство підприємства – є підсумковим результатом дії критичних ризиків, що проявляється у дисбалансі діяльності підприємства і його неспроможності виконувати свої зобов'язання, характеризує стан репресивності.

Оскільки процес попередження банкрутства має бути перманентним, необхідне створення певної системи, яка б діяла постійно і виконувала функції діагностики, вибору оптимальних фінансових важелів та методів, а також забезпечувала обов'язковий контроль за фінансовою діяльністю підприємства в цілому.

Ми вважаємо, що організація дієвої системи фінансової безпеки на підприємстві дозволить своєчасно вирішувати проблемні ситуації. Система фінансової безпеки господарського суб'єкта є сукупністю фінансових методів, способів, форм, інструментів та важелів за допомогою яких здійснюється регулювання фінансово-економічних процесів і відносин для попередження банкрутства підприємства. Система має вирішувати завдання здійснення моніторингу фінансового стану підприємства для раннього виявлення ознак його кризового розвитку; визначення масштабів кризового стану підприємства; дослідження основних факторів, які стимулюють кризові явища; створення і реалізація заходів щодо запобігання кризових явищ, своєчасне попередження банкрутства підприємства; контроль за виконанням заходів і оцінка результатів.

Умови діяльності вітчизняних сільськогосподарських підприємств, формуються під впливом макроекономічних, галузевих, регіональних і внутрішніх чинників. Факторами позитивного впливу на фінансовий стан сільськогосподарських підприємств є: поживлення загальної економічної ситуації, вигідне географічне розташування, наявність відповідної природно-ресурсної основи, сприятливі природно-кліматичні умови. До негативних факторів впливу можна віднести інфраструктурні дисбаланси, купівельну спроможність населення, нестачу інвестиційних і кредитних ресурсів, низькими обсягами операцій зі страхування сільськогосподарських ризиків, недостатній розвиток соціальної інфраструктури і обмеженість у залученні інновацій, низький рівень технологічної готовності.

Система антикризового управління для запобігання стану банкрутства підприємств включає: необхідність підвищення прибутковості основного виду діяльності, оптимізацію витрат і вдосконаленню управління активами. Можна розглядати можливості щодо забезпечення швидкої оборотності капіталу.

Аналізуючи сучасні антикризові заходи, які використовують вітчизняні підприємства є:

– скорочення витрат — дієвий інструмент, яким підприємство може скористатися для стабілізації фінансового становища. Очевидно, що для того, щоб підвищити рентабельність продажів і надалі збільшити

приплив коштів, необхідно знизити витрати. У рамках цього використовується нормування усіх статей витрат і дієвий контроль за виконанням встановлених нормативів. Такий підхід принесе відчутні результати, дозволяючи утримати витрати компанії на заданому рівні;

- горизонтальна й вертикальна інтеграція. Горизонтальна інтеграція передбачає пошук можливостей здійснення закупівель разом із іншим покупцем. Збільшення обсягів закупівлі дозволить отримати знижки. Вертикальна інтеграція передбачає більш тісну роботу з ключовими постачальниками сировини й матеріалів, а також проведення моніторингу цін на сировину, виходу на ринок нових потенційних постачальників як альтернативу більш дорогим матеріалам;

- аналіз можливостей передачі на аутсорсинг дорогих процесів. Слід з'ясувати, що вигідно виробляти самостійно і що дешевше закуповувати в інших виробників.

- дієвість контролю усіх видів витрат з метою оптимізації.

Висновки. За результатами дослідження можна зазначимо, що основною умовою забезпечення фінансової безпеки та виходу підприємства з кризового становища є забезпечення достатності чистого грошового потоку. Отже, недостатньо лише оцінити фінансовий стан підприємства, необхідною є комплексна оцінка діяльності для своєчасного реагування на негативні тенденції і прийняття дієвих рішень управлінського апарату у напрямку збереження фінансового потенціалу підприємства.

На практиці можливості нарощування фінансових ресурсів є обмеженими. Тому основним напрямом забезпечення досягнення точки фінансової рівноваги підприємством у кризових умовах є скорочення фінансових витрат. Перелік заходів з покращання фінансового становища є індивідуальним для кожного з підприємств та залежить від сфери діяльності, кон'юнктури ринку, регіональної інфраструктури, системи управління, структури витрат на виробництво і управління, техніко-технологічних особливостей та інших факторів.

Бібліографічний список: 1. Ареф'єва О.В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1 (91). – С. 98-103. 2. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): [монографія]. – К.: КНЕУ, 2004. – 759 с. 3. Білик М.Д. Роль стабільної діяльності підприємств у їх фінансовій безпеці / М.Д. Білик // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 8 (83). – С. 129-133. 4. Бланк И.А. Управление финансовой

безопасностью предприятия / И.А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с. 5. Гринюк Н.А. Методичні підходи до обґрунтування індикаторів оцінки рівня фінансової безпеки підприємства / Н.А. Гринюк // Проблеми науки. – 2008. – № 6. – С. 35-40. 6. Гринюк Н.А. Управління фінансовою безпекою підприємства в процесі його реструктуризації / Н.А. Гринюк // Проблеми науки. – 2008. – № 9. – С. 19-23. 7. Камишникова Е.В. Методика оцінки рівня економічної безпеки металургійного підприємства / Е.В. Камишникова // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 11 (101). – С. 77-82. 8. Кириченко О.А. Вплив інфляційних процесів на фінансову безпеку підприємства / О.А. Кириченко, Ю.Г. Кім // Економіка та держава. – 2009. – № 1. – С. 13-16. 9. Мартинюк В.П. Оцінка стану національної економіки на основі інтегрального показника економічної безпеки держави / В.П. Мартинюк // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. – 2013. – № 25 (I). – С. 179-187. 10. Оспіщева В.І. Фінанси: курс для фінансистів / В.І. Оспіщева. – К.: Основи, 2011. – 364 с. 11. Третяк В.В. Економічна безпека: сутність та умови формування / В.В. Третяк, Т.М. Гордієнко // Економіка і держава. – 2010. – № 1. – С. 6-8. 12. Шкарлет С.М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: [монографія] / С.М. Шкарлет. – К.: Книжкове вид-во НАУ, 2007. – 436 с.

Белевят О.А., Спасенко Е.В. Теоретические основы и особенности финансовой безопасности предприятия. В статье рассмотрены вопросы финансовой безопасности субъектов хозяйствования. Охарактеризована система финансовой безопасности отечественных предприятий, представляет собой совокупность финансовых методов, способов, форм, инструментов и рычагов. Рассмотрены средства антикризисного управления для предотвращения состояния банкротства. Определены основные модели, характеризующие банкротство предприятия и предложены антикризисные мероприятия.

Belevyat O., Spasenko O. The oretical basis and characteristics of financial security company. The article deals with the issue of financial security entities. The system of financial security of domestic enterprises, which is a set of financial methods, techniques, forms, tools and instruments. Consider means of crisis management to avoid bankruptcy. The basic model describing the bankruptcy and held diagnose them.